การประยุกต์ใช้จิตสาธารณะของพลเมืองตื่นรู้ในสังคมปัจจุบันแบบพุทธบูรณาการ*

Public Mind Application of Awakened Citizens in Contemporary Society with Buddhist Integration

สุทธิกานต์ กาญจนะโนพินิจ
Sootdhikarnt Karnjananobhinij
นักวิชาการอิสระ
Independent Scholar
Corresponding Author's Email: tabadii.stamford@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มุ่งนำเสนอประโยชน์ของการมีจิตสาธารณะแบบพุทธบูรณาการ โดยใช้การศึกษาข้อมูลเชิงเอกสารที่สำคัญซึ่งได้รวบรวมมาแล้วนี้ การดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมนั้น ย่อมต้องการความสงบสุขเป็นสำคัญ พระพุทธศาสนาคือพระธรรม วินัยคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าจึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะนำมาบูรณาการประยุกต์ใช้กับหลักการ แนวคิด ทฤษฎีอื่น เพื่อการสร้างความสุขให้เกิดในสังคม โดยเฉพาะเรื่องของการมีจิตสาธารณะ ให้นำไปสู่การบ่มเพาะสร้างคุณลักษณะนิสัยการรู้จักเอาใจใส่อันเป็นธุระในเรื่องของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน การเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน การพอกพูนจิตสาธารณะเปรียบเหมือนการปลูกต้นไม้ที่ชื่อว่า "ต้นจิตสาธารณะ" การผสานวิธีการพุทธบูรณากาเปรียบเหมือนวิธีการปลูกให้ต้นไม้เจริญงอกงาม การมีจิตสาธารณะแบบพุทธบูรณาการต่อกันจึงไม่ควรเป็นสิ่งที่ถูกละเลย หรือมองข้าม ควรสร้างให้เกิดขึ้นทั้งในตน ผู้อื่น และสังคม เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข ความมีจิตสาธารณะแบบพุทธบูรณาการเป็นเรื่องที่ทุกคนทำได้ โดยไม่ต้องทรัพย์สินเงินทองใด ๆ เป็นปัจจัยหลักที่จะเอื้อเฟื้อแก่ผู้อื่น การแสดงความเอื้อเฟื้อต่อเพื่อนมนุษย์ โดยการช่วยเหลือกิจ การงานต่าง ๆ เล็กบ้างใหญ่ น้อยบ้าง มากบ้าง ก็ดูเป็นเรื่องงดงามในการอยู่ร่วมกัน การแสดงจิตสาธารณะแบบพุทธบูรณาการสำนึกรู้รับผิดชอบในการใช้ทรัพยกร รู้หน้าที่ในการช่วยเหลือแก้ปัญหา เล็งเห็นและ"ให้"ประโยชน์ที่จะเกิดกับตนเองและผู้อื่น สังคมประกอบไปด้วยสิ่งที่เป็นรูปธรรม นั่นคือมนุษย์ผู้สติปัญญาสามารถคิดวิเคราะห์สร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ได้ และนามธรรม นั่นคืออุดมการณ์ ความคิด หลักการ หลักปฏิบัติที่มีแตกต่างกัน เมื่อมนุษย์ไม่ว่าในสังคมใด นำหลักจิตสาธารณะแบบพุทธบูรณาการโดยประพฤติอย่างสม่ำเสมออย่างยิ่งด้วยสมานัตตตาในหลักสังคหวัตถุ 4 โดยไม่หวังผลตอบแทน ประโยชน์ต่อตนเองของการอยู่ร่วมอย่างสันติย่อมเกิด และยังสามารถเอื้อเฟื้อสังคม จึงยกคำกล่าวบางส่วนของพระพุทธเจ้าที่ว่า "ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุข แก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ จงแสดงธรรม (จิตสาธารณะแบบพุทธบูรณาการ) มีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด" เพื่อสร้างมหากุศลจิตและสิ่งที่เราทุกคนปรารถนาและคาดหวัง นั่นก็คือ สังคมสันติสุข

คำสำคัญ: จิตสาธารณะ; สังคหวัตถุ 4; ประโยชน์; สังคมแห่งความสงบสุข

---

*Received August 21, 2024; Revised April 28, 2025; Accepted April 30, 2025

Abstract

This academic article aims to present the benefits of public-mindedness in the form of Buddhist integration by studying important documentary data that have been collected. Living together in society requires peace as a priority. Buddhism is the Dharma and discipline. The teachings of the Lord Buddha are therefore very important and necessary to integrate and apply with other principles, concepts, and theories to create happiness in society, especially in the matter of public-mindedness. This leads to the cultivation of the habit of knowing how to care for the common good that is used together, respecting each other's rights, and cultivating public-mindedness like planting a tree called "public-mindedness". Integrating Buddhist methods is like the method of planting trees to grow and flourish. Public-mindedness in the form of Buddhist integration should not be neglected or overlooked. It should be created in oneself, others, and society. It is very necessary for living together in a peaceful society. Public-mindedness in the form of Buddhist integration is something that everyone can do without having to have any money as the main factor to be kind to others. Showing kindness to fellow human beings by helping with various activities, whether small or large, is a beautiful thing in living together. Showing public-mindedness in the form of Buddhist integration is a sense of responsibility in using resources. Knowing the duty to help solve problems, seeing and "giving" benefits that will happen to oneself and others. Society is made up of concrete things, which are intelligent humans who can think, analyze, and create things, and abstract things, which are ideologies, ideas, principles, and practices that are different. When humans in any society apply the principles of public consciousness in the integrated Buddhist style by practicing consistently with unity in the principles of the four social objects without expecting anything in return, the benefits to oneself from living together peacefully will arise and one can also be helpful to society. Therefore, citing some of the words of the Lord Buddha that "Monks, you should wander for the benefit and happiness of many people, for the benefit of the world, for the benefit and happiness of gods and humans. Teach the Dharma (public consciousness in the integrated Buddhist style) that has beauty in the beginning, beauty in the middle, and beauty all through the end..." to create great meritorious minds and what we all desire and expect, which is a peaceful society.

Keywords: Public Consciousness; Four Social Objects; Benefits; Peaceful Society

บทนำ

สภาพสังคมตั้งแต่อดีตนับตั้งแต่ยุคสมัยประวัติศาสตร์ที่ถูกบันทึกและสืบค้นได้ กล่าวคือยุคสมัยล้านนาจวบจนกาลเวลาดำเนินมาต่อเนื่องอย่างไม่มีที่สิ้นสุดนั้น สังคมมนุษย์ในแต่ละยุคสมัยต่างต้องพึ่งพาอาศัยในมิติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเพื่อประโยชน์ส่วนตน โดยเฉพาะการแก้ปัญหาเรื่องทำมาหากินหรือเรียกว่าเรื่องปากเรื่องท้อง หรือจะเป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวมในมิติด้านการปกครองการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข โดยต่างช่วยกันคนละสิ่งละอันพันละน้อยในการช่วยเหลือเกื้อกูลแก้ปัญหาที่มีผลกระทบต่อส่วนรวม ซึ่งต้องอยู่บนความสงบ ลด

ความขัดแย้งอันจะเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาจากกระทบกระทั่งการมีปฏิสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ในวิธีการของแต่ละคน ทั้งนี้กลไกลทางสังคมอันหนึ่งอันเป็นเครื่องมือสำคัญที่สามารถสร้างและสั่งสมให้เกิดในตัวของบุคคลอันเริ่มจากสถาบันที่เล็กที่สุดในสังคมก็คือ สถาบันครอบครัว ไปสู่สถาบันการศึกษาในระดับต่าง ๆ จนถึงสถาบันองค์กร หน่วยงาน และประเทศชาติ เครื่องมือดังกล่าวคือ จิตสาธารณะ ซึ่งเป็นคุณลักษณะจำเป็นที่ต้องให้ความสำคัญ ซึ่งนอกจากคนในสังคมจะมีคุณลักษณะแห่งจิตสาธารณะแล้ว ยังต้องแสดงออกอย่างสม่ำเสมอด้วยวิธีที่จะไม่นำไปสู่ความขัดแย้งในที่สุด

ในบทความนี้ผู้เขียนจึงได้นำเสนอเกี่ยวกับหลักการวิธีปฏิบัติของจิตสาธารณะให้ผู้อ่านได้ทำความเข้าใจมองเห็นประโยชน์ 3 อย่าง คือ 1. ประโยชน์ตน (อัตตัตถะ) 2. ประโยชน์ผู้อื่น (ปรัตถะ) 3. ประโยชน์ร่วมกัน (อุภยัตถะ) เพื่อการอยู่ร่วมกันป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาในสังคม อีกทั้งส่งเสริมให้สังคมมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันละกันด้วยพุทธบูรณาการภายใต้หลักธรรมแห่งสังคหวัตถุ 4 นำไปส่งสังคมที่ทุกคนปรารถนาที่มีความขัดแย้งใช้ความรุนแรง เป็นสังคมแห่งความสงบสุข

เปรียบเทียบจิตสาธารณะเชิงสัญลักษณ์

ในสังคมดิจิทัล (Digital Society) ยุคปัจจุบัน หากเปรียบจิตสารธารณะเป็นต้นไม้ต้นสำคัญ ดอกผลกิ่งก้านสาขาและใบทั้งหลาย ย่อมทำให้เกิดร่มเงา ความเย็น ความสันติสุข ซึ่งแปลว่าโดยทั่วไปแล้ว แน่นอนว่าเมื่อต้นไม้ใดที่เจริญเติบโตอย่างดีงามย่อมให้ร่มเงาอันเป็นสิ่งปรารถนาของเราจากต้นไม้นั้น ในทางกลับกันเมื่อดอกไม่มี ผลไม่ได้ ร่มเงาไปปรากฏบนผืนแผ่นดินที่คนยืนอยู่ อาศัยอยู่ สิ่งที่เราจะได้รับจากต้นไม้ไร้ใบนั่นก็คือความทุกข์อันเป็นผลกระทบที่เราไม่พึงประสงค์ในระดับต่าง ๆ

ผลกระทบในระดับบุคคลย่อมเกิดขึ้นคือสร้างความเดือดร้อนให้กับตนเองสร้างความเดือดร้อนให้กับผู้อื่น การดำเนินชีวิตไม่มีความสงบสุข ผลกระทบต่อครอบครัวซึ่งถือว่าครอบครัวเป็นสถาบันหลักของคน ทำให้ความสามัคคีในครอบครัวความสัมพันธ์ของพ่อแม่และลูก ระหว่างพี่กับน้อง สามีภรรยา ลดน้อยลง นำไปสู่ความแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นขาดความไว้เนื้อเชื่อใจกันของคนในครอบครัว อาจถึงขั้นมีการทะเลาะเบาะแวงภายในครอบครัว ผลกระทบระดับองค์กร องค์การใดขาดบุคากรที่มีจิตสาธารณะย่อมเกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวกภายในองค์กร ไม่เอื้อเฟื้อต่อกัน เกิดการเห็นแก่ตัว แก่งแย่งชิงดีชิงเด่น องค์กรย่อมไม่มีความสุข ประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กรก่อมลดลง หากสภาวะการณ์ของการขาดจิตสารธารณะดำเนินต่อไปเรื่อย ๆ แล้ว การเบียดเบียนสมบัติองค์กรเป็นสมบัติของตน องค์กรไม่ก้าวหน้า ประสิทธิภาพและคุณภาพของงานลดลง ผลกระทบระดับชุมชน ทำให้ชุมชนอ่อนแอ ขาดการพัฒนา เพราะต่างคนต่างอยู่ไม่มีความสามัคคีอาชญากรรมในชุมชนเกิดขึ้น ขาดศูนย์รวมด้านจิตใจขาดผู้นำที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหา ผลกระทบระดับชาติเป็นเรื่องใหญ่ที่ไม่ควรมองข้าม เมื่อคนในชาติมีดัชนีของจิตสาธารณะที่ต่ำย่อมส่งผลให้เกิดวิกฤติการณ์ภายในประเทศต่างคนต่างอยู่ขาดเป้าหมายเดียวกันในการพัฒนาประเทศชาติอยู่ในสถานะที่ล้าหลังเกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวก เกิดการทุจริตคอรัปชั่นซึ่งเป็นปัญหาและอุปสรรคอย่างต่อเนื่องและยาวนานในการพัฒนาประเทศชาติ ผลกระทบระดับโลก เกิดการสะสมอาวุธกันระหว่างประเทศ เพราะเกิดจากการขาดความไว้ใจซึ่งกันและกัน เกิดการกลั่นแกล้งกันแก่งแย่งชิงดีชิงเด่น ครอบงำทางการค้าระหว่างประเทศการเอาเปรียบแข่งขันการอย่างไม่มีอิสระ เกิดการรังเกียจเหยียดหยามต่างเชื้อชาติต่างเผ่าพันธุ์ เกิดการดูถูกซึ่งกันและกัน เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน ผลกระทบอันเป็นผลเสียต่าง ๆ ดังกล่าวมาล้วนแล้วแต่เกิดจากสาเหตุที่คนในสังคมมองข้ามและไม่ค่อยให้ความสำคัญกับคำเล็ก ๆ นี้ที่เรียกว่า “จิตสาธารณะ”

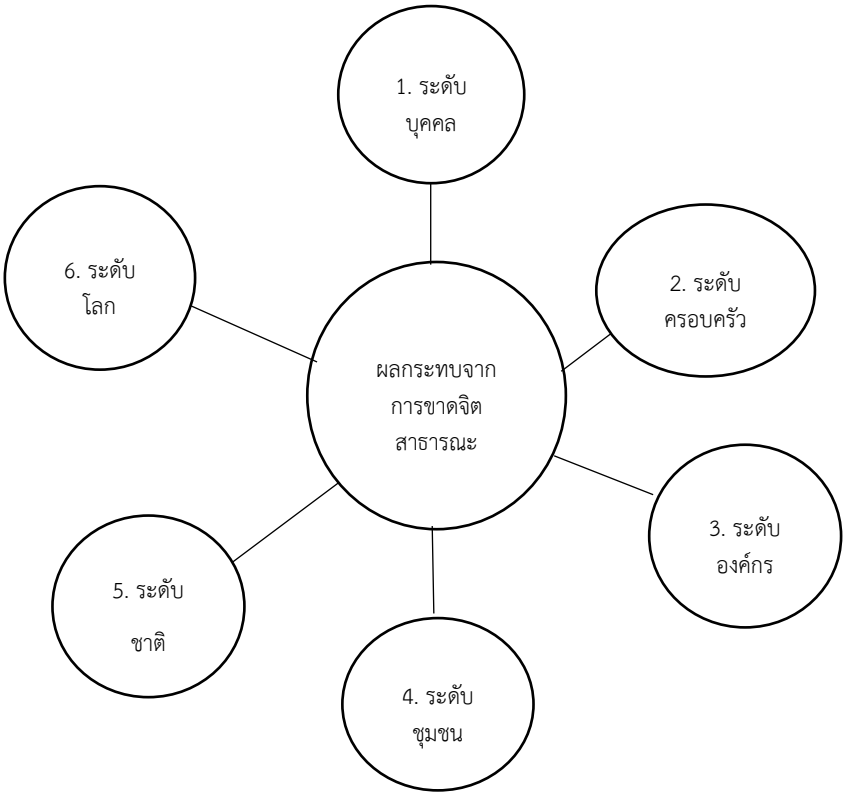

Figure 1: The Impact of a Lack of Public-Mindedness

ความหมายของจิตสาธารณะ (Public Mind)

การรู้จักช่วยเหลือผู้อื่น มีความเสียสละ เป็นสิ่งที่คนในสังคมควรได้รับ การพัฒนา และเสริมสร้างคุณลักษณะที่ดีงาม เพื่อการเจริญเติบโตเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ (Phutthala, 2019) จิตสาธารณะเป็นความหมายแห่งคุณค่าของการมีชีวิตอยู่ร่วมกับสังคม ครอบครัว และตนเอง ซึ่งนักวิชาการได้ให้ความหมายของคำว่า จิตสาธารณะไว้ ดังนี้

พระธรรมปิฎก (Phra Dhammapitaka, 2009) กล่าวว่า จิตสาธารณะ หมายถึง การเห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน การรักษากฎกติกา ใช้เสรีภาพเป็นช่องทาง หรือเป็นโอกาสในการสร้างสรรค์สังคมให้เกิดผลแก่ส่วนรวม คือ ทำให้สังคมอยู่ได้ด้วยดี โดยแต่ละคนมีความรับผิดชอบในการทำให้ได้ผลประโยชน์แก่ตนเอง และส่วนรวมให้สอดคล้องกัน

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (Suthirat, 2010) กล่าวว่า จิตสาธารณะ เป็นการกระทำด้วยจิตวิญญาณ ที่มีความรัก ความเอื้ออาทรต่อคนอื่นและสังคมโดยรวม การมีคุณธรรมจริยธรรมและการไม่กระทำ ที่เสื่อมเสียหรือเป็นปัญหาต่อสังคมประเทศชาติ การมีจิตที่คิดสร้างสรรค์ เป็นกุศล และมุ่งท ากรรม ดีที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม คิดในทางที่ได้ ไม่ทำลายเบียดเบียนบุคคล สังคม วัฒนธรรม ประเทศชาติ และสิ่งแวดล้อม การกระทำ และคำพูดที่มาจากความคิดที่ดี การลดความขัดแย้งและ การให้ขวัญและกำลังใจต่อกัน เพื่อให้สังคมโดยส่วนรวมมีความสุข และยังได้กล่าวถึง จิตสาธารณะปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มหาราช เป็นปรัชญาที่สามารถเริ่มได้จากการสร้างภูมิคุ้มกันในตนเองสู่หมู่บ้าน และสู่เศรษฐกิจใน วงกว้างขึ้นในที่สุด เป็นปรัชญาที่มีประโยชน์ต่อประเทศไทยและนานาประเทศ นับได้ว่าเป็นแนวคิด สำคัญที่สุดในการสอนคนให้มีจิตสาธารณะ ซึ่งนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน ซึ่งคำนิย าม ความพอเพียงจะต้อง ประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน ดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มาก เกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นเช่น การผลิตและบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

2. ความมีเหตุมีผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึง ผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับ ผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

เจษฎา หนูรุ่น (Nooroon, 2008) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของจิตสาธารณะจะต้องพิจารณาจากความรู้ความเข้าใจหรือพฤติกรรมที่แสดงออก ซึ่งแบ่งเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1. การใช้ หมายถึง ลักษณะ พฤติกรรมในการใช้ของส่วนรวม การ รักษาทรัพย์สิน การดูแลรักษาความสะอาด การไม่ทำลายทรัพย์สินที่เป็นสาธารณสมบัติ ให้เกิด ความชำรุดเสียหาย โดยแสดงออก ดังนี้

1.1 ดูแลรักษาสิ่งของ เมื่อใช้แล้วมีการเก็บรักษาให้คงอยู่ใน สภาพดี

1.2 ลักษณะของการใช้ ใช้ของส่วนรวมอย่างประหยัดและทะนุถนอม

2. การถือเป็นหน้าที่ หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกถึงการมุ่งปฏิบัติเพื่อ ส่วนรวมในการดูแลรักษาของส่วนรวมในวิสัยที่ตน สามารถทำได้ โดยแสดงออก ดังนี้

2.1 ทำตามหน้าที่และเคารพกฎระเบียบที่กำหนด

2.2 รับอาสาที่จะทำบางสิ่งบางอย่างเพื่อส่วนรวม คอยสอดส่องดูแลสาธารณสมบัติของส่วนรวม

3. การเคารพสิทธิ หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออก ถึงการเคารพสิทธิในการใช้ ของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม การไม่ยึดครองของ ส่วนรวมมาเป็นของตน ตลอดจนไม่ ปิดกั้นโอกาสของบุคคลที่จะใช้ของส่วนรวมนั้น โดย แสดงออก ดังนี้

3.1 ไม่นำของส่วนรวมมาเป็นของตนเอง

3.2 แบ่งปันและเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ใช้ ของส่วนรวม

จากการศึกษาความหมายของจิตสาธารณะจากหนังสือและเอกสารทางวิชาการ ผู้เขียนให้ความหมายของจิตสาธารณะ หมายถึง สำนึกหรือการตระหนักของบุคคล ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ทำให้เกิดความรู้สึกและพฤติกรรมที่กระทำการบางอย่างเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ อย่างความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ต่อส่วนรวม โดยคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม มีความรับผิดชอบต่อเรื่องของส่วนรวม ถือเป็นหน้าที่ในการ ดูแลรักษาสมบัติของส่วนรวม มีการใช้สิ่งของส่วนรวมอย่างรับผิดชอบ ไม่ยึดครองของส่วนรวมมาเป็นของ ตนเอง และเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ใช้ของส่วนรวม

บทบาทความเป็นพลเมืองตื่นรู้

เมื่อบริบทแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นกลุ่มก่อน สังคมจึงถูกก่อกำเนิดขึ้นโดยปริยายอันประกอบด้วยกลุ่มคนที่แตกต่าง โดยต่างมีลักษณะความถนัดที่ไม่เหมือนกัน หากมองภาพของคำว่าสังคมให้ใหญ่ขึ้น ก็จะกลายเป็นเมืองหรือประเทศ และสมาชิกของเมืองถูกเรียกว่า พลเมือง ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่พลเมืองที่เจริญแล้วหรือหวังความเจริญในเบื้องหน้า พึงตระหนักในตนให้สมบทบาทของตนเอง โดยเมื่อตระหนักในความแตกต่างตนเองและผู้อื่นอย่างสันติมีความขัดแย้งไปปราศแล้ว จึงเรียกพลเมืองเหล่านี้ว่าพลเมืองตื่นรู้ และประพฤติทางกาย วาจา ใจ ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป ไม่มีความเห็นลำเอียงไปฝ่ายใด กล่าวคือ ดำเนินอยู่บนหลักของความเป็นกลางผนวกกับหลักวิธีการปฏิบัติบทบาทของพลเมืองตื่นรู้ผู้มีจิตสาธารณะ

สุทธิกานต์ กาญจนะโนพินิจ (Karnjananobhinij, 2024) ได้เสนอบทบาทของพลเมืองใน 3 สถานะ คือสถานะผู้นำ สถานะผู้ปฏิบัติและสถานะผู้สนับสนุน ซึ่งการเป็นผู้มีจิตสาธารณะที่ปรารถนาพึ่งหวังประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ส่วนรวม หวังประโยชน์ตนเพียงเล็กน้อยหรือแทบไม่หวังประโยชน์ในตนเลย ผู้มีจิตสาธารณะในแบบพลเมืองตื่นรู้ย่อมรู้ในสถานะของตัวเองว่าตนเองกำลังบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ในสถานะใด เป็นต้นว่าในสถานะของผู้นำ ผู้ออกคำสั่งวางแผนในการดำเนินการในกิจกรรมนั้นๆ หรือในสถานะของผู้ปฏิบัติที่ได้รับมอบหมายโดยตรงหรือโดยอ้อมจากแผนงานหรือคำสั่งของผู้นำ หรือในสถานะของผู้สนับสนุนที่คอยช่วยเหลือในงานต่างๆ ซึ่งไม่ได้เป็นผู้นำหรือผู้ปฏิบัติ ซึ่งในชีวิตประจำวันการมีจิตสาธาณะต่อสถาการณ์เฉพาะหน้าซึ่งไม่ได้หมายถึงโครงการกิจกรรมสาธาณะอย่างมีรูปแบบเป็นทางการ พลเมืองก็จะร่วมสถานะทั้ง 3 ไว้ในบุคคลคนเดียวในคราวเดียว ซึ่งถือเป็นการรวบรวมพลังความคิดสติปัญญา พลังกายและพลังใจ เพื่อสร้างประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวม

นอกจากพลเมืองตื่นรู้จะรู้บทบาทสถานะของตนเองอย่างสันติแล้ว ยังมีความรู้อีกชุดหนึ่งทางกายภาพอันเป็นผลข้างเคียงที่เกิดขึ้นโดยตรงต่อพลเมืองผู้มีจิตสาธารณะอย่างตื่นรู้ว่าการมีจิตสาธารณะทำให้ตนเองมีความสุขจากการที่ร่างกายหลั่งสารแห่งความสุขเมื่อตนเองมีความสุข หรือพลเมืองทุกคนต่างมีจิตสาธารณะทุกคนในฐานะพลเมืองก็จะมีความสุข นั่นแปลว่าสังคมมีความสันติสุขไปในเวลาเดียวกัน ซึ่งสารแห่งความสุขที่จะกล่าวถึงคือ

ฮอร์โมนเอนดอร์ฟิน (Endorphin) ผลิตจากต่อมใต้สมอง ต่อมพิทูอิทารีและไฮโปทาลามัส เป็นฮอร์โมนที่ร่างกายผลิตขึ้นมาเมื่อเราเกิดความสุขใจ พึงพอใจ และยังทำหน้าที่เป็นอาวุธที่มนุษย์ใช้ทลายกำแพงความเครียด ความกังวล เปรียบเหมือนยาชา ที่จะช่วยทำให้ความทุกข์ ความเจ็บปวดหายไป

ฮอร์โมนออกซิโตซิน (Oxytocin) ฮอร์โมนช่วยสร้างความผูกพัน ความใกล้ชิด ความไว้ใจ ถูกผลิตขึ้นในสมองส่วนไฮโปธาลามัส ฮอร์โมนยังช่วยทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลดีขึ้นด้วย สามารถลดความเครียดได้ ทำให้มีสติในการแก้ไขปัญหา

ฮอร์โมนเซโรโทนิน (Serotonin) ทำหน้าที่เกี่ยวกับการแสดงออกทางอารมณ์ ความรู้สึก ทำงานในบริเวณสมองส่วนกลาง เมื่อเกิดความรู้สึกพึงพอใจ ถูกให้ความสำคัญในเรื่องต่าง ๆ ความทรงจำที่ดี หรือภาคภูมิใจในสิ่งที่ได้ทำไป และฮอร์โมนชนิดนี้ยังเป็นฮอร์โมนที่ช่วยลดอาการซึมเศร้าได้อีกด้วย

ฮอร์โมนโดพามีน (Dopamine) คือ สารเคมีที่หลั่งมาจากไฮโปธาลามัส (อยู่บริเวณด้านล่างของสมองส่วนหน้า) ส่งผลต่ออารมณ์ให้มีความตื่นตัว กระฉับกระเฉง มีสมาธิมากขึ้น และไวต่อสิ่งกระตุ้นรอบตัว ทำให้คุณรู้สึกดี เมื่อทำตามเป้าหมายได้และประสบความสำเร็จ (Toey, 2024)

ความภูมิใจในตัวเอง Self-Esteem กับงานสาธารณะ

เป็นความสัมพันธ์ระหว่างความรู้สึกภายในของผู้กระทำกับงานภายนอกที่ผู้กระทำได้ลงมือทำเพื่อส่วนรวมหรือความสัมพันธ์ภายในนั้นคือความภูมิใจในตัวเองและความสัมพันธ์ภายนอกคืองานสาธารณะ ดังคำกล่าวที่ว่า คนเราจะเห็นคุณค่าของตัวเอง เมื่อได้ทำอะไร ประโยชน์ ช่วยเหลือ ให้กับคนอื่น

ในทางตรงกันข้าม บุคคลที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ (low self-esteem) จะมองเห็นตนเองหรือมีความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองในอุดมคติที่ขัดแย้งหรือไม่สอดคล้องกับตนเองตามความเป็นจริง อาจเกิดความเครียด ความกดดัน มีสภาพจิตใจที่หดหู่ เพราะรับรู้ว่าตนเองไม่มีค่า ไม่มีความภาคภูมิใจ ไม่กล้าแสดงออก ขาดความกระตือรือร้น ไม่มีแรงจูงใจในการพัฒนาตนเอง ซึ่งส่งผลกระทบต่อการจัดการปัญหาและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง

Roger ได้กล่าวถึงความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองไว้ว่า การเห็นคุณค่าในตนเองเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินตนเองระหว่างตัวตนตามความเป็นจริงและตัวตนตามอุดมคติ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ บุคคลที่มีการยอมรับในตนเองได้ และสามารถปรับตัวให้เหมาะสมกับความเป็นจริง จะเป็นบุคคลที่มีการมองเห็นคุณค่าในตนเอง ตามแนวคิดนี้ บุคคลที่มีคุณค่าในตนเองสูง (high self-esteem) จะมีความสามารถในการเผชิญกับอุปสรรคที่ผ่านเข้ามาในชีวิต และสามารถยอมรับสถานการณ์ที่ทำให้ตนเองรู้สึกผิดหวังและท้อแท้ใจด้วยความหวังและความกล้าหาญ มีการประเมินตนเองในทางบวก มีความเชื่อมั่นในความสามารถจนมั่นใจได้ว่าตนเองสามารถทำสิ่งต่าง ๆ ได้สำเร็จตามที่ต้องการ โดยภาพรวมแล้ว บุคคลที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงจะมีความสุขและใช้ชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ ตามแนวคิดของ Maslow ได้แบ่งการเห็นคุณค่าในตนเองออกเป็น 2 ประเภท ประเภทแรกเกี่ยวข้องกับความรู้สึกรับรู้ในคุณค่าของตนเอง การยอมรับนับถือและการประเมินคุณค่าของตนเอง อันได้แก่ การมีจุดเด่น ผลสัมฤทธิ์ ความสามารถที่เหมาะสมต่อสภาพการณ์ต่าง ๆ การบรรลุเป้าหมายและความสามารถ ความเชื่อมั่น การพึ่งพาตนเอง และความมีอิสระเสรี ส่วนประเภทที่สองเกี่ยวข้องกับการตัดสินว่ามีคุณค่าจากผู้อื่น เช่น การมีชื่อเสียง การได้รับการยอมรับ ได้รับความสนใจ เกียรติยศ สถานภาพ การมีอำนาจเหนือผู้อื่น มีความสำคัญ ศักดิ์ศรี เป็นที่ชื่นชมของผู้อื่น เป็นต้น

สอดคล้องกับแนวคิดการเห็นคุณค่าในตนเองของ Coopersmith ที่ได้แบ่งองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเห็นคุณค่าในตนเองออกเป็นองค์ประกอบภายในและองค์ประกอบภายนอก โดยองค์ประกอบภายในตนเอง หมายถึง ลักษณะเฉพาะของบุคคลแต่ละคนที่ส่งผลให้บุคคลมีการเห็นคุณค่าในตนเอง ตั้งแต่ลักษณะทางกายภาพ ความสามารถ ค่านิยม ตลอดจนสุขภาวะทางจิต ส่วนองค์ประกอบภายนอกตนเอง หมายถึง สภาพแวดล้อมภายนอกที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์ด้วย ทั้งครอบครัว บุคคลในโรงเรียน ที่ทำงาน รวมถึงสังคมและวัฒนธรรมที่อาศัยอยู่

จากความหมายและองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเห็นคุณค่าในตนเองที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าการเห็นคุณค่าในตนเองของบุคคลนั้นสามารถพัฒนาโดยเริ่มจากตนเอง ต่อมาที่ครอบครัว กลุ่มเพื่อนและสังคมตามลำดับ ซึ่งจากสิ่งที่สังคมให้คุณค่านั้นก็สามารถมีอิทธิพลย้อนกลับไปที่การเห็นคุณค่าในตนเองของบุคคลได้ และถ้าหากบุคคลมีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำก็จะมีผลกระทบก่อให้เกิดปัญหาขึ้นตามมาในขั้นต่อไปได้ โดยเฉพาะปัญหาทางด้านบุคลิกภาพ และอาจก่อให้บุคคลเกิดความเครียดหรือความวิตกกังวลได้ รวมทั้งมีปัญหาในสังคมที่ตนเองอยู่ด้วย ดังนั้น ผู้ที่เห็นคุณค่าในตนเองต่ำจึงควรสร้างเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองให้มากขึ้น

การกระทำทางกายที่เป็นจิตสาธารณะได้แก่การช่วยเหลือการมีเมตตาการใช้พรหมวิหาร 4 ในการดำเนินกิจการใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนตัวหรือประโยชน์ส่วนรวมหากมีพรหมวิหาร 4 อันได้แก่ เมตตากรุณามุทิตาอุเบกขาแล้วการกระทำทางกายนั้นย่อมถือเป็นบุญเป็นจิตสาธารณะ เพราะการกระทำนั้นเกิดจากจิตภายในเกิดจากความคิดที่ต้องการทำเพื่อประโยชน์ส่วนร่วมด้วยความเมตตาคือปรา รถนาให้ได้ประโยชน์ส่วนรวมให้ผู้อื่นมีความสุขมีความกรุณาคือปรารถนาให้ส่วนรวมผลจากความเดือดร้อนปรารถนาให้ผู้อื่นผลจากความลำบาก มีมุทิตาคือยินดีเมื่อเห็นรูปอื่นได้รับประโยชน์จากการกระทำใดใดของเราและยินดีกับผู้ที่ร่วมปฏิบัติงานในฐานะผู้มีจิตสาธารณะนั้นมีอุเบกขาคือความไม่ยินดียินร้ายในผลจากงานจิตสาธารณะนั้นไม่ว่าผลนั้นนั้นจะเป็นที่หน้าพอใจหรือไม่พอใจคุณสมบัติของพรหมวิหารสี่ จึงเป็นตัวอย่างของบุญทางกาย

การกระทำทางวาจาที่เป็นจิตสาธารณะได้แก่การใช้หลักสัมมาวาจาคือการเจตนาชอบคือการพูดอย่างมีจิตสาธารณะโดยเว้นจากการพูดเท็จ คือการพูดแต่ความจริงเพื่อประโยชน์แก่สาธารณะประโยชน์แก่ส่วนรวม เว้นจากการพูดสเสียด คือการพูดเพื่อให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีไม่เกิดความแตกแยกเพื่อประโยชน์ของ

ส่วนรวมและสังคม เว้นจากการพูดคำหยาบ คือพูดด้วยวาจาที่อ่อนหวานน่าฟังพูดแล้วให้ผู้ฟังเกิดความโกรธฟังแล้วเกิดความใจเย็นเพื่อความสงบแก่ผู้ฟังและความสงบแก่สังคม เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ คือการพูดอยู่บนความจริงยังมีประโยชน์อย่างมีหลักฐานอ้างอิงประกอบสิ่งที่พูดนั้นเพื่อให้คำพูดนั้นเป็นความจริงและเกิดประโยชน์เกิดความสงบแก่ผู้ฟังและสังคมส่วนรวม

สังคหวัตถุ 4 : สร้างสังคม เชื่อมความสุข

ความเข้าใจอันดีในการอยู่ร่วมกัน โดยน้อมนำหลักทางพระพุทธศาสนา คือ สังคหวัตถุ 4 คือ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และ สมานัตตตา มาเป็นหลักในการ ประยุกต์ให้การมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่ง Karnjananobhinij, (2024) ผู้ส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายต่างต้องมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ซึ่งหลักที่ว่าด้วยสังคหวัตถุ 1 หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น ผูกไมตรี เอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน หรือเป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน มีอยู่ 4 ประการ 1. ทาน คือ การให้ 2. ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน 3. อัตถจริยา คือ ประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น 4. สมานัตตา คือ การเป็นผู้ที่มีความสม่ำเสมอ ย่อมเหนี่ยวนำให้การมีส่วนร่วมดำเนินไปอย่างเหมาะสม สร้างสรรค์และบรรลุเป้าหมายคือสังคมสันติสุข คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นสัจธรรมที่ผู้ปฏิบัติตาม ทุกคนย่อมสามารถ รู้แจ้งเห็นจริงได้ด้วยตนเอง และทำให้ผู้ปฏิบัติพ้นทุกข์ เข้าถึงความสุขและความ บริสุทธิ์ภายในได้จริง ธรรมะของพระพุทธองค์เป็นความรู้อันบริสุทธิ์ เป็นธรรมะโอสถขนานเอกที่ สามารถเยียวยา รักษาจิตใจของมวลมนุษยชาติให้หลุดพ้นจากความโลภ ความโกรธ ความหลง เพราะเมื่อใจ ปราศจากสิ่งเหล่านี้ใจย่อมสะอาดบริสุทธิ์ มีอานุภาพและเกิดเป็นความเมตตา กรุณา ปราณีมี แต่ ความรักความปรารถนาดีต่อกัน พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ในสังคหวัตถุสูตร ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ 4 ประการนี้ 4 ประการเป็นไฉน คือ ทาน การให้ 1 เปยยวัชชะความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก 1 อัตถจริยา ความประพฤติประโยชน์ 1 สมานัตตา ความเป็นผู้มีตนเสมอ 1 ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ 4 ประการนี้แล ฯ การให้ 1 ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก 1 ความประพฤติประโยชน์ในโลกนี้ 1 ความเป็นผู้มีตนสม่ำเสมอในธรรมนั้น ๆ ตามสมควร 1 ธรรมเหล่านั้นแล เป็นเครื่องสงเคราะห์โลกประดุจสลักเพลาควบคุมรถที่แล่นไปอยู่ไว้ได้ ฉะนั้น ถ้าธรรมเครื่องสงเคราะห์เหล่านี้ ไม่พึงมีไซร้มารดาหรือบิดาไม่พึงได้ความนับถือหรือบูชาเพราะเหตุแห่งบุตร ก็เพราะเหตุที่บัณฑิตพิจารณาเห็นธรรมเครื่องสงเคราะห์เหล่านี้ ฉะนั้น พวกเขาจึงถึงความเป็นใหญ่ และเป็นที่น่าสรรเสริญ ฯ

สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักคุณธรรมในศาสนาพุทธ โดยเป็นภาษาบาลีแยกออกเป็น 2 ศัพท์ คือ สังคห 1 วัตถุ 1 “สังคห” แปลเป็นภาษาไทยว่า สงเคราะห์ มีความหมายว่า ช่วยเหลืออุดหนุน “วัตถุ” ในที่นี้หมายความว่า เรื่อง รวมทั้ง 2 ศัพท์ มีความหมายว่า เรื่องความช่วยเหลือจะช่วยเหลือ กันด้วยวิธีอย่างไรบ้าง ท่านได้วางไว้เป็น 4 อย่าง จึงจะถือว่าเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของผู้อื่นได้ สังคหวัตถุ แปลว่า หลักการสงเคราะห์ หรือหลักสังคมสงเคราะห์ หมายความว่า เมื่อมนุษย์อยู่รวมกัน เป็นหมู่ เป็นสังคม คนในสังคมจะต้องรู้จักสงเคราะห์อนุเคราะห์กันตามฐานะ คนในสังคมจึงจะมี ความรักใคร่ปรองดองกัน ซึ่งจะทำให้สังคมราบรื่น มีความสงบ ธรรมที่เป็นหลักการสงเคราะห์นี้ มีอยู่ 4 อย่าง คือ

1. ทาน เป็นการให้สิ่งของแก่คนที่ควรให้ หมายความว่า คนเราเกิดมามีชีวิตอยู่ได้ก็ เพราะอาศัยการให้ จะเห็นได้ชัดก็คือ บิดา มารดา ให้ปัจจัยดำรงชีพทุกอย่างแก่บุตรธิดา ครู อาจารย์ ให้วิชาความรู้แก่ลูกศิษย์ ซึ่งการให้ของมีอยู่ 2 อย่าง คือ อามิสทานให้วัตถุสิ่งของ กับ ธรรมทาน ให้ ธรรมหรือวิชาความรู้แก่ผู้อื่น ซึ่งการแบ่งปันวัตถุเพื่อเป็นปัจจัยร่วมกัน

2. ปิยวาจา เจรจาด้วยถ้อยคำน่ารัก ไพเราะอ่อนหวาน หมายความว่า การพูดจาน่ารัก พูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ การพูดนอกจากจะเป็นวาจาที่ไพเราะอ่อนหวานแล้ว ต้องเป็นวาจาที่เป็น สัจจะ และมีประโยชน์แก่ผู้ฟังแล้ว ยังจะเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวน้ำใจได้มั่นคง

3. อัตถจริยา ประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น หมายความว่า การทำประโยชน์ แก่คนอื่น เช่น การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์

4. สมานัตตตา ความเป็นคนเสมอต้นเสมอปลาย ไม่ถือตัว ความเป็นคนเสมอต้นเสมอ ปลาย คือ จิตใจคงเส้นคงวาต่อคนทั่วไป รู้จักร่วมสุขร่วมทุกข์กับคนอื่น เห็นคนอื่นได้รับทุกข์ต้องไม่ทอดทิ้ง หรือรังเกียจ เห็นคนอื่นได้ดีมีความสุขก็ไม่ริษยาแรกคบเป็นอย่างไร ต่อไปก็เป็นอย่างนั้น ไม่เปลี่ยนแปลง การวางตัวอย่างนี้ ย่อมเป็นที่รักใคร่นับถือของคนทั่วไป

พระธรรมปิฎก (Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto), 2007) ได้กล่าวว่าความสำคัญ ของหลักสังคหวัตถุ หมายถึงหลักธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของการอยู่ร่วมกันในสังคม หรือในหมู่คณะจำเป็นต้องมีสิ่งที่จะยึดเหนี่ยวจิตใจ และประสานหมู่คณะไว้ให้เกิดความสามัคคีและเพื่อให้อยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข สังคหวัตถุเป็นเครื่องผูกใจคน และการที่จะผูกมัดใจคนได้นั้นก็ต้องอาศัยหลักสังคหธรรม คือ ธรรมะที่จะช่วยผูกมัดจิตใจคน จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นมากจะเห็นได้จากการร่วมคิดร่วมทำขึ้นมา เพราะให้สังคมมนุษย์เราจะคิดเอาแค่ได้ฝ่ายเดียวย่อมเป็นไปไม่ได้ หรือจะให้เขาทั้งหมดเราก็อยู่ไม่ได้ ฉะนั้นจะต้องรู้จักลักษณะของการให้หรือการไม่ให้ หรือการควรให้อย่างไร ทำความเข้าใจในส่วนนั้นและปฏิบัติตามมั่นคง จะเห็นได้จากการยอมเสียสละ การช่วยเหลือการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันสิ่งของ ๆ ตนช่วยเหลือกัน ตลอดจนการให้ความรู้และแนะนำสั่งสอนทั้งเสียสละแรงกายและเวลาเพื่อส่วนรวม และสิ่งที่มุ่งมั่นดังต่อไปนี้

1. ทาน หมายถึง การให้ปันสิ่งของตนแก่ผู้อื่นที่ควรให้ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละแบ่งปันเฉลี่ยให้ไม่ใช่ให้จนร่ำรวย หรือมีฐานะดีกว่าผู้รับเสมอไป และยังรวมถึงการช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่หรือทรัพย์สินสิ่งของตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจ

2. ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน หมายถึง กล่าวคำสุภาพไพเราะ นำฟังชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์มีเหตุผล เป็นหลักฐานชักจูงในทางที่ดีงาม หรือคำแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจรู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี ทำให้รักใคร่นับถือช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

3. อัตถจริยา การทำประโยชน์ หมายถึง ช่วยเหลือด้วยแรกงกายและขวนขวายช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ทั้งช่วยแก้ไขปัญหาและช่วยปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นในด้านคุณธรรมจริยาธรรมเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี

4. สมานัตตตา หมายถึง วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาคปฏิบัติสม่ำเสมอกันต่อคนผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่ม และบุคคลทั่วไปไม่เอาเปรียบบุคคลที่ด้อยกว่า และเสมอในสุขทุก คือ ร่วมสุขร่วมทุกข์ร่วมรับรู้ร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

สรุปได้ว่า สังคหวัตถุ 4 หมายถึง เครื่องมือหรือหลักธรรมที่ช่วย ประสานคนหมู่มากสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นเครื่องช่วยขจัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทำให้คนอยู่ร่วมกันด้วยความรัก สามารถนำไปใช้ได้ตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับสังคม เป็นธรรมอันจะ ก่อให้เกิดความสุขในบ้านเมืองและประเทศชาติ

จิตสาธารณะแบบพุทธบูรณาการ

คำว่าจิตสาธารณะ เป็นนามธรรม ที่คุ้นหูกันมาอย่างช้านานในสังคมอันหมายถึงความรู้สึกสำนึกในมิติต่าง ๆ ที่นักวิชาการต่าง ๆ ได้ให้ความหมายไว่อย่างชัดเจน รวมถึงหลักปฏิบัติแห่งสังคหวัตถุ 4 ที่เป็นรูปธรรมหรือหลักปฏิบัติแห่งพุทธที่ผู้เขียนนำเสนอเพื่อการเติมเต็มนิยามที่เป็นนามธรรมด้วยวิธีปฏิบัติรูปธรรมให้คำว่า

จิตธารณะสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จากข้อมูลที่ผู้เขียนได้นำเสนอความหมายจิตสาธารณะและสังคหวัตถุ 4 นั้น สามารถสรุปได้ดังนี้

ความหมายโดยนักวิชาการ

สำนึกในใจหรือความคิดในจิตที่มีส่วนร่วมในการดูแล ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ด้วยศีลธรรมความซื่อสัตย์ให้แก่สังคมหรือคนทั่วไป เว้นการสร้างความเสียหายในทรัพย์สินส่วนรวม โดยไม่หวังผลตอบแทน บนความเชื่อที่อิงกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ซึ่งนักวิชาการได้อธิบายไว้ในข้างต้น ตามที่ผู้เขียนสรุปไว้ โดยเน้นสำนึก 3 ด้าน

1. สำนึกในประโยชน์ตนเอง
2. สำนึกในประโยชน์ผู้อื่น
3. สำนึกในประโยชน์สังคมโดยรวม

หลักปฏิบัติแห่งสังคหวัตถุ 4

เป็นธรรมะวิธีปฏิบัติ เครื่องสงเคราะห์ช่วยเหลืออุดหนุนที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ประทานไว้ให้หมู่ชนผู้อาศัยอยู่รวมกันเป็นหมู่ เป็นสังคม ได้ปฏิบัติ ผู้เขียนได้รวบรวมองค์ประกอบว่าด้วย ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา สมานัตตตา ซึ่งหลักธรรมแห่งสังคหวัตถุ 4 นี้ ได้เน้นการปฏิบัติ 3 ประการ

1. ทำประโยชน์จากภายใน คือตัวเรา ด้วยกาย ด้วยวาจา
2. ทำประโยชน์สู่ภายนอก
3. ทำประโยชน์ใด ๆ อย่างสม่ำเสมอ

จิตสาธารณะแบบพุทธบูรณาการ

การตระหนักหรือสำนึกในสิ่งใด ๆ ถือเป็นนามธรรม จิตสาธารณะเป็นลักษณะคุณสมบัติของจิตที่มีต่อประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่นสังคมส่วนรวมนั่น ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นอันดีคือเริ่มจากจิตภายในของบุคคล ผู้เขียนได้พิจารณาที่จะนำเสนอความสมบูรณ์ของคำว่าจิตสาธารณะให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นด้วยการนำสิ่งที่เป็นรูปธรรมคือหลักวิธีปฏิบัติ คือหลักธรรมจากองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาบูรณาการอีกทั้งเพื่อยังประโยชน์เบื้องต้นให้เกิดขึ้นภายในตัวเองนั่นคือการสร้างความภูมิใจในตัวเองจากการที่เราได้ทำประโยชน์ให้กับผู้อื่น จึงเป็นประโยชน์ของทั้งสองฝ่ายจากทั้งผู้ให้และผู้รับโดยผู้ให้ย่อมเกิดความภาคภูมิใจในตัวเองที่ได้กระทำงานสาธารณะบำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือผู้อื่นช่วยเหลือสังคมและประโยชน์ของผู้รับคือสังคมส่วนรวมทำให้สังคมประโยชน์และความสุข

การดำเนินไปของโลกปัจจุบันได้ก้าวเข้ามาสู่ศตวรรษที่ 21 อย่างเต็มตัว การเปลี่ยนผ่านจากยุคเก่าเข้าสู่ยุคใหม่ภายใต้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนในวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของมนุษย์จากแบ่งปันเป็นแข่งขัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อ องค์ประกอบด้านร่างกายและจิตใจอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่มนุษย์ต้องดิ้นรนเพื่อ ความอยู่รอดและหันมาเอื้อเฟื้อแบ่งปันพึ่งพาซึ่งกันและกันมากขึ้น ดังนั้นเพื่อให้การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขสิ่งที่มนุษย์ทุกคน ต้องมีคือ การพัฒนาใจและกายให้มีการเสียสละเพื่อสรรค์สร้างความสุขแก่ ครอบครัว และร่วมแรงร่วมใจตลอดจนมีเสียสละต่อสังคมในฐานะสมาชิกที่ดีของสังคมที่ตนดำรงอยู่ ผู้เขียนจึงเสนอสโลแกนของการมีจิตสาธารณะแบบพุทธบูรณาว่า “สร้างจิตสาธารณะ ระลึกสังคหฯ ปฏิบัติสันติสุข”

“สร้างจิตสาธารณะ” คือ สร้างให้เกิดขึ้นด้วยการตระหนักถึงความสุขร่วมกันอันเป็นประโยชน์ร่วมกัน

“ระลึกสังคหฯ” คือ การระลึกและเข้าใจในหลักปฏิบัติธรรมวิธีหลักสังคหวัตถุ 4 ประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา

“ปฏิบัติสันติสุข” คือ ความสงบ สันติสุขของตัวเรา ผู้อื่นตลอดจนสังคมนั้น เกิดขึ้นได้ด้วยตัวเราจากใจที่ตะหนัก จากการกระทำด้วยหลักสังคหวัตถุ 4 ที่พึงทำทุกข้อเท่า ๆ กัน และอย่างสม่ำเสมอ

สันติสุขอันเป็นเป้าหมายของคำว่าจิตสาธารณะ ในระดับบุคคลนั้น บุคคลเป็นหน่วยของสังคมที่นับได้ว่าเล็กที่สุดซึ่งมีอิทธิพลมากที่สุด เมื่อเรามีคำว่าจิตสาธารณะที่จะตระหนักนึกถึงประโยชน์ส่วนร่วม การเบียดเบียนอันเป็นการกระทำที่ไม่พึงปรารถนาแก่คนสาธารณะชนย่อมไม่เกิดจากเรา และเมื่อเราจิตสาธารณะแบบพุทธบูรณาโดยสมบูรณ์แล้ว เราย่อมอยู่เป็นสุขเพราะไม่เบียดเบียนใคร เป็นที่รักแก่คนทั้งหลาย มีเมตตาช่วยเหลือผู้อื่น ๆ ในกิจต่าง ๆ

สถาบันครอบครัวเป็นหน่วยของสังคมพื้นฐานที่ใกล้ตัวเรามากที่สุด เป็นสถาบันแรกของมนุษย์ที่ประกอบไปด้วยพ่อแม่ พี่น้อง เมื่อคนในสถาบันมีอุปถัมภ์ค้ำชูกันบนคำว่าจิตสาธารณะและได้ปฏิบัติต่อกันจิตสาธารณะแบบพุทธบูรณา ย่อมทำให้คนในครอบครัวมีภูมิค้ำกันทั้งทางตรง คือ ทำให้เราเป็นผู้ที่บำเพ็ญประโยชน์และเป็นที่รักของครอบครัว ในทางอ้อมนั้น สิ่งที่เป็นอบายมุขทั้งหลายย่อมเป็นของยากที่เราจะเข้าไปเกี่ยวข้องเพราะจิตสาธารณะแบบพุทธบูรณาย่อมตระหนักและไม่ปฏิบัติตนอันจะก่อให้เกิดโทษต่อสังคม หากแต่ปฏิบัติในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

ในระดับองค์กร ไม่ว่าจะเป็นองค์กรของภาครัฐซึ่งบุคลากรในองค์กรรัฐนั้นพึงปฏิบัติหน้าที่เพื่อดูแลบำบัดทุกข์ บริการประชาชนของชาติ จิตสาธารณะแบบพุทธบูรณาจะทำให้บุคลากรของภาครัฐทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลเกิดความภาคภูมิใจในคุณค่าความเป็นข้าราชการของแผ่นดิน เพราะตระหนักและกระทำตนช่วยเหลือผู้อื่นช่วยเหลือส่วนรวม กล่าวคือผู้ใช้บริการคือประชาชน ส่วนองค์กรเอกชน ย่อมเกิดการแข่งขันในการดำเนินธุรกิจอย่างเป็นธรรม และองค์กรมีการส่งเสริมบุคคลากรอย่างเสมอภาค เพราะการดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจด้วยการตระหนักถึงประโยชน์ส่วนรวมด้วยจิตสาธารณะแบบพุทธบูรณา ก็ย่อมไม่ละเมิดกฎหมายและสิทธิ์ของผู้อื่นเป็นพื้นฐาน ยิ่งไปกว่านั้นย่อมสงเสริมการเคารพกฎและสิทธิ์ซึ่งกันและกัน อีกทั้งส่งเสริมการพัฒนาบุคลากร เพราะเป็นสันติวิธีในการแข่งขันของธุรกิจ

ระดับชุมชนถือเป็นสังคมที่ใหญ่ขึ้นจากบ้านหนึ่งหลังเป็นหลายหลัง การเอื้อเฟื้อประโยชน์ร่วมกันอย่างจิตสาธารณะแบบพุทธบูรณา ชุมชนย่อมเกิดความสามัคคีกลมเกลียว ต่างจะช่วยป้องกันไม่ว่าจะเป็นสาธารณะภัย หรืออาชญกรรม ในชุมชนย่อมลดลงเป็นชุมชน ช่วยเหลือกันและกันให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ผู้อยู่อาศัยย่อมมีความสุข และยังเป็นตัวอย่างของการจิตสาธารณะแบบพุทธบูรณาให้กับชุมชนใกล่เคียง

ระดับชาติ เมื่อคนในชาติมีความสงบดั่งประโยคที่ว่า “ไทยนี้รักสงบ” เอื้อเฟื้อต่อกันปัญหาย่อมลดลง ลดมลทินคดีความ ทำให้ประเทศสามารถพัฒนาเดินหน้าได้เต็มศักยภาพ ไม่ต้องเสียกำลังทรัพยากรของชาติในการทางด้านการป้องกัน หรือปราบปราม เป็นประเทศที่อุดมไปด้วยสันติสุขมีความปลอดภัยต่อชีวิต ด้านการเมืองย่อมมีเสถียรภาพ ระบบการเมืองย่อมดำเนินไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวม การเอาเปรียบชิงประโยชน์ทุจริตคอรัปชั่นเชิงนโยบายก็ลดลง ทั้งความเจริญทางด้านเศรษฐกิจทำให้การค้าการลงทุนจากต่างประเทศมีเพิ่มมากขึ้นเกิดการจ้างงานมีความเจริญทางเศรษฐกิจส่งผลต่อชีวิต เหล่านี้เกิดจากสิ่งเล็กของคนในชาติที่มีและปฏิบัติจิตสาธารณะแบบพุทธบูรณา

ความสงบสันติสุขเป็นเป้าหมายสุดท้ายระดับโลกแห่งมวลมนุษยชาติ เมื่อทุกคนที่อาศัยอยู่บนโลกใบเดียวกันต่างมีรักความสามัคคีเอื้อเฟื้อ รักใคร่กลมเกลียว ไม่เบียดเบียน ไม่เอาเปรียบซึ่งลักษณะเหล่านี้เริ่มจากตัวบุคคล จากสถาบันแรกของชีวิตคือสถาบันครอบครัว ขยายสู่โลกทั้งใบ จิตสาธารณะแบบพุทธบูรณา ย่อมนำมาซึ่งการลดความขัดแย้งของชาติต่าง ๆ สงครามอันเป็นเรื่องการทำลายล้างให้เกิดความสูญเสียต่อชีวิตและทรัพย์ย่อมไม่ปรากฏ มีเพียงความสันติสุขที่จะปกคลุมให้โลกทั้งใบร่มเย็นเป็นสุข

การมีสำนึกและลงมือปฏิบัติด้วยหลักการของจิตสาธารณะแบบพุทธบูรณาการเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ จึงถือว่า มีความสำคัญอย่างยิ่ง เป็นการพัฒนาจิตใจและการกระทำจิตสาธารณะแบบพุทธบูรณาดังกล่าวนี้ต้องมาจากความยินดี ไม่ได้มาจากการถูกบีบบังคับ จากบุคคลใดจึงจะเป็นจิตที่มีคุณสมบัติแห่งสาธารณะที่ยั่งยืนตลอดไป

สรุป

การมีจิตสาธารณะแบบพุทธบูรณาการจำเป็นอย่างยิ่งในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข อีกทั้งยังเป็นมหากุศลจิตอันเป็นบุญกุศลอย่างยิ่งในกาลปัจจุบันและอนาคตกาลด้วยแล้วนั ความมีจิตสาธารณะแบบพุทธบูรณาการเป็นเรื่องที่ทุกคนทำได้ แสดงออกได้และมีการแสดงออกอยู่ทุกวันอยู่แล้ว ไม่ว่าจะแสดงออกทางกาย ทางวาจา ทางใจ โดยไม่ต้องทรัพย์สินเงินทองใด ๆ เป็นปัจจัยหลักที่จะเอื้อเฟื้อแก่ผู้อื่น การแสดงความเอื้อเฟื้อต่อเพื่อนมนุษย์ โดยการช่วยเหลือกิจ การงานต่าง ๆ เล็กบ้างใหญ่ น้อยบ้าง มากบ้าง ก็เรื่องงดงามในการอยู่ร่วมกัน การแสดงจิตสาธารณะแบบพุทธบูรณาการได้ เช่น การช่วยดูแลสาธารณะสมบัติของมหาวิทยาลัย เห็นท่อที่ต่อน้ำรั่วไหล หากปล่อยไปไม่เป็นธุระในการแจ้งให้ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบมาแก้ไข คงจะเกิดผลเสียต่อระดับบุคคลและสังคมคือไม่มีน้ำใช้ พื้นที่ที่มีน้ำรั่วไหลจะนองน้ำสร้างความลำบากแก่ผู้ผ่านไปผ่าน สร้างภาระในการจัดการเมื่อมีน้ำนองในพื้นที่นั้น การแสดงจิตสาธารณะแบบพุทธบูรณาการสำนึกรู้รับผิดชอบในการบริโภคทรัพยากร รู้หน้าที่ในการช่วยเหลือแก้ปัญหา เล็งเห็นที่จะ“ให้”ประโยชน์ที่ได้เกิดกับผู้อื่น และประพฤติตนอย่างสม่ำเสมอโดยไม่หวังผลตอบแทน จึงยกคำกล่าวพุทธพจน์ที่ว่า “จรถ ภิกฺขเว จาริกํ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย” แปลว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขของชนจำนวนมาก เพื่อเกื้อการุณย์แก่โลก” ร่มเงาจากต้นไม้ต้นนี้ที่ผู้เขียนตั้งชื่อว่า “ต้นจิตสาธารณะ” หวังว่าจะเจริญงอกงามเต็มไปด้วยกิ่งก้านสาขาใบไม้น้อยใหญ่แผ่ออกทั่วทุกทิศปกป้องแดดแห่งตัณหาและเห็นแก่ตัวคือสาเหตุของความทุกข์ในสังคม ให้ต้นจิตสาธารณะมอบร่มเงาให้เราทุกคนต่างได้อาศัยใต้เงาของต้นจิตสาธารณะนี้ด้วยความสุข และบำรุงรักษาต้นจิตสาธารณะให้เจริญต่อไปด้วยการรักษาจิตสาธารณะแบบพุทธบูรณาการนี้ให้เกิดในตนและเอื้อเฟื้อให้เกิดขึ้นในผู้อื่นตลอดจนสังคมและตัวเราเอง ทั้งทางกายภาพ คือ สิ่งแวดล้อม บ้านเมืองที่เราอยู่อาศัย ทางสังคมภาพ คือ การติดต่อสร้างสัมพันธ์ปฏิบัติต่อกันของคนในชุมชนในสังคม ทางจิตตภาพ คือ ความรู้สึกภายในที่ดี ไม่เบียดเบียน ปรารถนาดีต่อตัวเองและผู้อื่น และปัญญาภาพ คือ การมีความรู้โดยรู้รอบตัว รู้กฎระเบียบ รู้คุณธรรมแล้วนำมาปฏิบัติอย่างถูกต้องต่อตัวเองและสังคม เพื่อสร้างสิ่งที่เราทุกคนปรารถนาและคาดหวัง นั่นก็คือ สังคมสันติสุข

References

Karnjananobhinij, S. (2024). *Participation Process of Manin Chapel Elevation to Strengthen Peaceful Community Based on Power of Bavorn according to Buddhist Peaceful Means*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.

Nooroon, J. (2008). *Psychological Characteristics Affecting Public Mind of Lower Secondary School Students at Srinakharinwirot University Prasarnmit Demonstration School (Secondary)*. (Master's Thesis). Srinakharinwirot University. Bangkok.

Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto). (2007). *Thammanoon Life*. 4th Edition. Bangkok: National Office of Buddhism Printing.

Phutthala, K. (2019). *Development the Public Mind Strengthen Guidelines of Primary School Students of Private Schools, Chaiyaphum Province.* (Master's Thesis). Mahasarakham University. Maha Sarakham.

Toey, T. (2024). Four Hormones of Happiness. Retrieved March 15, 2025, from https://www.altv.tv/content/pr/6235ccaa4e62cb7e583a809c>

Suttirat, C. (2010). *Teaching Children to Have Public Mind*. (2nd ed.). Bangkok: V. Print.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.